

Zarasų „Ažuolo“ gimnazijai – 100 metų

Pirmoji mokykla Zarasų mieste

Viduramžiais žmonės raštą vadino „dvasininkų gudrybe“. Absoliuti dauguma žmonių buvo beraščiai. Netgi dalis monarchų nemokėjo rašyti ar skaityti (dėl šios priežasties karalių įsakai buvo patvirtinami antspaudu, o ne parašu). Švietimas, mokslas, menas buvo prieinami tik saujelei išrinktųjų.

Visuotinis pradinis mokymas pirmą kartą atsirado tik XVIII a. Prūsijoje, kai mokymasis buvo paskelbtas prigimtine kiekvieno žmogaus teise. Tačiau žinių, išsilavinimo, išsimokslinimo bei intelektualumo visuomet buvo ir yra per mažai, ir visuomet tai kainavo ir kainuoja labai daug.

Seniausia Lietuvoje žinoma mokykla, veikusi Vilniaus katedroje, paminėta 1397 m. Tai mokyklos pradžia Lietuvoje.

Zarasai, kaip didesnė gyvenvietė, galėjo atsirasti tik po Vokiečių (Livonijos) ordino sutriuškinimo, kai Vytauto laikais buvo įkurtas valstybinis dvaras. 1506 ar 1508 m. pastatyta (ar paminėta) nauja bažnyčia. Zarasai miesteliu vadinami nuo 1522 m.

XVI a. pr. Zaraso ežero Didžiojoje saloje buvo įsikūręs katalikiškas vienuolynas, turėjęs savo bažnyčią, galbūt ir mokyklą. 1530 m. vienuolynas perkeltas į Antalieptę. Yra nepatvirtintų užuominų, kad XVII ar XVIII a. Didžiojoje saloje vėl veikė vienuolynas (tikėtina, kad basųjų karmelitų), buvo mūrinė bažnyčia ir mokykla. 1834 m. caro valdžia vienuolyną uždarė.

Abiejų Tautų Respublikos saulėlydyje įkurta Edukacinė komisija nutarė įkurti vieną pradinę mokyklą trims parapijoms. Tokių mokyklų Vilniaus vyskupijoje 1777 m. veikė daugiau nei trys šimtai. T. Viežbovskis savo darbe „Skoly parafialne v Polsce i na Litve za časov komisji Edukacj Narodovei, 1776-1794“ (Krokuva, 1921 m.) nurodo, kad 1777 m. Zarasų mokykloje mokėsi dvylika miestiečių ir valstiečių vaikų. Šis paminėjimas – neginčijamas pirmasis mokyklos užfiksavimas Zarasų mieste. Yra žinoma, kad to meto pradinėse (parapinėse) mokyklose mokėsi 9-11 metų amžiaus vaikai. Iki 40 % mokinių buvo kilę iš baudžiauninkų. Tas pats Viežbovskis minėtame veikale nurodo, kad 1781 m. Zarasų mokykloje mokėsi tik 1 šlėkta [bajoras] ir 1 miestietis. Mokykla buvo parapinė, taigi, katalikiška. Abiem atvejais mokinių tautybė nenurodyta, bet minimi valstiečių vaikai, o jų dauguma buvo lietuviai. Lenkais buvo ar save jais laikė dažniausiai bajorai ir miestiečiai.

Ko buvo mokoma to meto Zarasų mokykloje, tiksliai nėra žinoma. Aišku, kad turėta mokyti katekizmo, skaitymo, rašymo, galbūt ir aritmetikos pagrindų. Tuo metu spausdinti ir lietuviški, ir lenkiški elementoriai.

Kokia kalba dėstyta tuometinėje Zarasų mokykloje? Edukacinės komisijos nuostatuose apie pradines mokyklas tik pažymėta, kad dėstyti reikia gimtąja kalba, nenurodant konkrečiai kuria. Tikėtina, kad lietuviškai (žemaitiškai) tuo metu daugiau dėstyta vakarinėje Lietuvoje.

Mokyklą Zarasuose išlaikė bažnyčia, t.y. parapija. Galėjo pinigų skirti ir dvarininkai ar valstybinių žemių valdytojai. Vilniaus vyskupija reikalavo vaikus mokyti dievobaimingumo ir raštingumo. Mokslo metai dažniausiai prasidėdavo rudenį, nustojus ganyti gyvulius (dažniausiai po lapkričio 1 d.), ir baigdavosi pavasarį, kai reikėjo išginti. Mokslas mokiniams buvo nemokamas ir neprivalomas. 1790 m. inventoriuje Zarasų mokykla neminima. Peršasi išvada, kad parapinė mokykla Zarasuose XVIII a. veikė epizodiškai.

Zarasai 1613 m. LDK žemėlapyje